

सिद्धयोग मार्गावर श्रीगुरुगीतेचे माहात्म्य

स्वामी शांतानंद लिखित भाष्य

बाबा मुक्तानंदांनी शुक्रवार, दिनांक ७ जानेवारी, १९७२ रोजी गुरुदेव सिद्धपीठात, आश्रमाच्या दिनचर्येत 'श्रीगुरुगीतेच्या' नित्य पाठाचा शुभारंभ प्रातःकालीन अभ्यासाच्या स्वरूपात केला होता. सिद्धयोग मार्गाच्या इतिहासात प्रत्येक वर्षी एक महत्त्वाचा दिवस म्हणून सिद्धयोगी या वर्षगाठीचा सन्मान करतात.

'श्रीगुरुगीतेचा' अर्थ आहे 'श्रीगुरूंचे गीत', — एक अध्ययन करण्यायोग्य शास्त्रग्रंथ तसेच जप करण्यायोग्य मंत्र आहे. स्वाध्याय सुधाच्या 'स्वाध्याय योग' नामक प्रस्तावनेमध्ये बाबांनी श्रीगुरुगीतेच्या १८२ छंदबद्ध श्लोकांचे वर्णन 'एक दीर्घ मंत्र' या रूपात केले आहे आणि सिद्धयोग मार्गाचा 'एक अत्यावश्यक पाठ' असे म्हणत याची स्तुती केली आहे. श्रीगुरुगीतेचा पाठ करणे म्हणजे स्वाध्यायाचे अर्थात स्वात्म्याच्या अध्ययन करण्याचेच एक रूप होय, अशी बाबांची शिकवण आहे. श्रीगुरुगीतेचा पाठ, पवित्र ध्वनींमध्ये लीन होऊन जाणे होय आणि हा पाठ मंत्रजपाचेच एक रूप आहे.

'श्रीगुरुगीता' एक स्तोत्र आहे जे पारंपारिक संस्कृत श्लोकांमध्ये रचले गेले आहे. या स्तोत्राच्या श्लोकांमध्ये आदि गुरू, भगवान शिव तसेच त्यांची प्रिय अर्धांगिनी एवं शिष्या, देवी पार्वती यांच्यामधील संवादाचे वर्णन आहे. या संवादात भगवान शिव, श्रीगुरूंचे स्वरूप, गुरुकृपेची शक्ती, गुरुसेवा व गुरुभक्ती यांचे महत्त्व समजावतात आणि हेदेखील समजावतात की गुरू कशा प्रकारे शिष्याला आत्मज्ञानापर्यंत घेऊन जातात.

भगवान शिव, या स्तोत्रातील ५२, ६१, १०७ आणि १३३ या श्लोकांमध्ये 'मंत्रराज' अर्थात 'मंत्रांचा राजा', परम मंत्र असे संबोधित करत याच्या माहात्म्याची स्तुती करतात. श्लोक १३३मध्ये, भगवान शिव म्हणतात :

गुरुगीताक्षरैकं तु मन्त्रराजमिमं जपेत् ।

गुरुगीतेचे एक-एक अक्षर परम मंत्र आहे. याचा जप केला पाहिजे.

भारतातील विभिन्न शास्त्रग्रंथांमध्ये 'श्रीगुरुगीतेची' अनेक संस्करणे सापडतात. या पाठाच्या एका स्रोताचा संदर्भ, सिद्धयोग मार्गावर गायल्या जाणाऱ्या संस्करणाच्या शेवटच्या ओळींमध्ये सापडतो :

॥ इति श्रीस्कन्दपुराणे उत्तरखण्डे ईश्वरपार्वतीसंवादे गुरुगीता समाप्ता ॥

अशा प्रकारे श्रीस्कंदपुराणाच्या उत्तर खंडात ईश्वर-पार्वती-संवादरूपी श्रीगुरुगीता समाप्त झाली.

'श्रीस्कंदपुराण' हा भारताचा एक प्राचीन ग्रंथ आहे, ज्यामध्ये कथा, तत्त्वज्ञानविषयक शिकवणी, स्तुतीगान तसेच एक धर्मसंगत जीवन जगण्यासाठी मार्गदर्शन प्रदान केले गेले आहे. श्रीगुरुगीतेचे श्लोक काही प्राचीन ग्रंथांमध्येही सापडतात, ज्यामध्ये विशिष्ट उपनिषदे तसेच तंत्र-शास्त्रग्रंथ यांचादेखील समावेश आहे. ऐतिहासिक रूपाने श्रीगुरुगीतेच्या विभिन्न संस्करणांमध्ये चारशेहून अधिक श्लोक प्राप्त झाले आहेत.

१९५१ सालामध्ये म्हणजे बाबा जेव्हा भारताच्या महाराष्ट्र राज्यातील सुकी गावात साधना करत होते, तेव्हा त्यांनी 'गुरुचरित्र' वाचले. हा भगवान दत्तात्रेयांच्या जीवनावर आधारित सोळाव्या शतकातील एक ग्रंथ आहे. या ग्रंथात श्रीगुरुगीतेचे एक संस्करण आहे ज्याचा संदर्भ श्रीस्कंदपुराणात दिला गेला आहे. बाबा या शास्त्रग्रंथाच्या गहनतेकडे आणि मनोहरतेकडे लगेच आकर्षित झाले आणि त्यांनी तत्काळ याचे पठण करायला सुरुवात केली. बाबांनी नंतर गुरुचरित्राच्या या भागातील आणखी काही श्लोकांचा समावेश करून गुरुगीतेची आवृत्ती तयार केली जिचे पठण सिद्धयोग मार्गावर केले जाते.

७ जानेवारी, १९७२ रोजी बाबांनी जेव्हा श्रीगुरुगीतेच्या पाठाला आश्रमाच्या दिनचर्येचा एक भाग म्हणून स्थापित केले, तेव्हा त्यांनी म्हटले होते :

आजच प्रातःकाळी आपण श्रीगुरुगीतेचा पाठ करायला सुरुवात केली आहे. . . . हा पाठ सर्व शक्ती एवं सिद्धी प्रदान करतो. . . . या आश्रमाचे नाव आहे 'श्री गुरुदेव आश्रम', हा श्री गुरुदेवांना समर्पित आहे आणि आपण श्रीगुरुगीतेचे स्तवन करतो. . . . कारण श्रीगुरु आपले परमदैवत आहेत.

गुरुमाईंनी सिद्धयोगींना हे शिकवले आहे की, कशा प्रकारे श्रीगुरुगीतेविषयी असलेली आपली समज, अभ्यास आणि अनुभूती यांना अधिकाधिक सखोल करता येईल. तीन दशकांहून अधिक काळ गुरुमाईंनी सत्संगांत तसेच शक्तिपात ध्यान-शिबीरांमध्ये या पावन स्तोत्राविषयीच्या शिकवणी प्रदान केल्या आहेत आणि त्यांनी विद्वानांना तसेच सिद्धयोग ध्यानशिक्षकांना श्रीगुरुगीतेच्या विषयावर कार्यशाळांचे

एवं पाठ्यक्रमांचे आयोजन करण्यासाठी मार्गदर्शन प्रदान केले आहे. गुरुमाईनी विद्यार्थ्यांना त्यांचा स्वतःचा स्वाध्यायाचा अभ्यास सुदृढ करण्यासाठी तसेच त्याच्या उच्चारणाला, आसन एवं श्वास-प्रश्वासाला शुद्ध करण्यासाठी निर्देश प्रदान केले आहेत. गुरुमाईनी श्रीगुरुगीतेच्या पाठात संगीतविषयक शुद्धीकरणदेखील केले आहे, जेणेकरून विद्यार्थ्यांना आपली एकाग्रता टिकवून ठेवण्यासाठी आणि त्याचे सामुहिक गायन करण्यासाठी आधार मिळावा.

अनेक देशांतील सिद्धयोगी आणि नवीन जिज्ञासूंसह गुरुमाईनी श्रीगुरुगीतेचा पाठ केला आहे आणि हजारो लोकांच्या हृदयात या शास्त्रग्रंथाप्रति प्रेम जागृत केले आहे. सिद्धयोग आश्रमांमध्ये, आश्रमाच्या दिनचर्येच्या अंतर्गत प्रातःकालीन अभ्यासाच्या रूपात श्रीगुरुगीतेचा नित्य पाठ केला जातो. सिद्धयोग ध्यान केंद्रांवर तसेच सिद्धयोगींच्या घरांमध्ये याचा पाठ दैनिक एवं साप्ताहिक रूपाने विभिन्न वेळी केला जातो. आता या क्षणीदेखील विश्वात कोणत्या ना कोणत्या स्थानी श्रीगुरुगीतेच्या पाठाद्वारे आशीर्वादांचे आवाहन केले जात असेल.

मला आनंद होतो आहे आणि या गोष्टीसाठी मी कृतज्ञही आहे की, एस. वाय. डी. ए. फाउंडेशनने श्रीगुरुगीतेच्या संस्कृत पाठाचे अनुवाद इतर १५ भाषांमध्ये प्रकाशित केले आहेत. यामुळे अनेक विभिन्न राष्ट्रातील लोकांसाठी या पावन स्तोत्राचे पठण व अध्ययन शक्य झाले आहे. लोकांना श्रीगुरुगीतेमुळे कशा प्रकारे आशीर्वाद प्राप्त झाले आणि या अभ्यासामुळे त्यांची साधना कशा प्रकारे अधिक गहन झाली आहे, याविषयीच्या कथा विपुल संख्येने उपलब्ध आहेत. श्रीगुरुगीतेत वर्णन केलेली ही गोष्ट निश्चितच सत्य आहे — या पावन स्तोत्राचा पाठ केल्यामुळे जीवनाचे चारही पुरुषार्थ प्राप्त होतात : धर्म, अर्थ, काम आणि मोक्ष.

माझे अध्ययन, चिंतन-मनन आणि अनुभव यांच्या तसेच श्रीगुरुगीतेचा पाठ नियमितपणे करणाऱ्या अन्य सिद्धयोगींकडून जे काही मी ऐकले आहे त्याच्या आधाराने मी हे सांगू शकतो की, या अभ्यासाचे अगणित लाभ आहेत. त्यांपैकी हे काही लाभ आहेत जे साधनेत प्रगती करण्यासाठी साहाय्यक ठरतात :

कृपेचे आवाहन होते
भक्तीचे पोषण होते
मनाला शांत करतो

श्वास-प्रश्वासाला सबळ बनवतो व याच्या मुक्त रूपाने वाहण्याला साहाय्यक असतो

बुद्धी व भावनांची शुद्धी करतो
एकाग्रता वाढवतो
संरक्षण प्रदान करतो

या वर्षगाठीच्या सन्मानाप्रित्यर्थ मंत्रजपाच्या अमृतपानाचा आनंद घ्या आणि श्रीगुरुगीतेच्या पवित्र ध्वनींमध्ये लीन व्हा. आपल्या जीवनातील याच्या रूपांतरणकारी शक्तीला जाणा.

© २०१९ एस. वाय. डी. ए. फाउंडेशन®. सर्वाधिकार सुरक्षित.